

3. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 350 с.
4. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 416 с.
5. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 494 с.
6. Ужченко Д. В. Семантичний центр фразеологізму – образний конкретизатор – образний визначник. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. 2001. № 3(35). С. 77–83.
7. Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка, 2008. 1104 с. (Словники України).
8. Українські народні прислів'я та приказки: дожовтневий період / упоряд. В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1963. 790 с.
9. Українські приказки, прислів'я і таке інше / уклад М. Номис; упорядкув., прим. та вступ. ст. М. М. Пазяка. Київ: Либідь, 2004. 352 с.

Олег Войтович
(м. Вінниця)

ЗМІСТ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА: “HANDBOOK OF TRANSLATION STUDIES” / «ПОСІБНИК З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА»

Енциклопедія перекладознавства (2020) – це український переклад відомої праці англ. “Handbook of Translation Studies” (укр. «Посібник з перекладознавства»), виданої в 4-х томах. Мета перекладу – поширення знань про перекладознавчу галузь з урахуванням традиції і новаторства. На думку В. Бялика, ця енциклопедія є засадничою працею сучасного перекладознавства, що має світове значення [В. Бялик, 2020, с. 317]. Про це пишуть й Олександр та Ольга Білоуси, наголошуючи, що вказана робота є «[...] однією з найпомітніших у світі праць у галузі теорії перекладу» [1, с. 51]. Водночас А. Степанова зазначає, що ця енциклопедія – перший випадок перекладу енциклопедії, яка доступна і в паперовому, і в електронному варіантах [6, с. 139].

Український варіант найбільший із-поміж інших перекладів зазначеного тексту і становить 187 статей (на другому місці за кількістю словникових статей – французький варіант, що об'єднує 100 перекладених статей). Як вважає В. Карабан, енциклопедії «[...] призначені бути справжні-

ми скарбницями спеціальних знань та звичайно характеризуються великою достовірністю, перевіреністю фактів, фундаментальністю і одночасно здатністю викликати плідну дискусію» [4, с. 63]. Учений переконує, що вказаний проєкт складний, оскільки «[...] по-перше, раніше подібні масштабні проєкти в нашій країні не здійснювалися, по-друге, перекладознавча термінологія англійською мовою розвинена значно більше, ніж українською, тому природно, що немало українських відповідників англійських термінів, особливо відносно нових, відсутні, та, по-третє, українська перекладознавча термінологія досі ще недостатньо уніфікована і стандартизована, в тому числі й у зв'язку з відсутністю тлумачних або перекладних термінологічних словників» [4, с. 63]. Цю енциклопедію опубліковано (2010–2013) видавництвом англ. *John Benjamins Publishing Company* (укр. *Джон Бенджамінз паблішінг кампані*). Статті, презентовані в енциклопедії, мають обсяг від 500 до 6 000 знаків. Редакторами оригіналу є француз Іва Гамб'є і бельгієць Люк ван Дорслар [1, с. 52].

Український переклад енциклопедії здійснювався за координації Всеукраїнської спілки викладачів курсу перекладознавства. Координатором проєкту був О. Кальниченко (доцент кафедри перекладознавства ХНУ ім. В. Н. Каразіна).

Усього в трьох томах енциклопедії міститься 144 статті, із яких 74 – у першому томі, 35 – у другому та 31 – у третьому. Четвертий том не вийшов у світ, і робота над його укладанням не розпочалася через російсько-українську війну.

Структура словникової статті має такий вигляд: гасло українською мовою (оригінальну назву вказано в дужках); прізвища авторів оригінального тексту, що подані українською та англійською мовами із зазначенням навчального закладу, до якого вони належать; прізвище перекладача чи перекладачів із зазначенням навчального закладу, який вони презентують; зміст статті; гасла статей, що пов'язані з викладеною проблемою; основний текст енциклопедичної статті; указівка на основну й додаткову літературу.

Проаналізовано словникові статті, що розміщені в цій енциклопедії, та здійснено їх розподіл за тематичними групами.

Словникові статті, уміщені в першому томі, можна презентувати так: (1) **види письмових та усних перекладів** (*автонеperклад (self-translation), аудіовізуальний переклад (audiovisual translation), дитяча література та переклад (children's literature and translation), драматургічний переклад*

(*drama translation*), журналістика і переклад (*journalism and translation*), комерційний переклад (*commercial translation*), комікси у перекладі (*comics in translation*), конференц-переклад (*conference interpreting*), локалізація і переклад (*localization and translation*), науковий переклад (*scientific translation*), опосередкований усний переклад (*relay interpreting*), переклад з аркуша: прима віста (*sight translation: prima vista*), політичний переклад (*political translation*), послідовний усний переклад (*consecutive interpreting*), релігійний переклад (*religious translation*), синхронний конференц-переклад і використання технічних засобів (*simultaneous conference interpreting and technology*), синхронний переклад (*simultaneous interpreting*), усний переклад (*interpreting*), усний переклад в медіа (*media interpreting*), усний переклад для потреб громади / усний переклад у соціальній сфері (*community interpreting*), усний та письмовий переклад жестових мов (*sign language interpreting and translating*), юридичний переклад (*legal translation*)); (2) **теорія та методологія перекладу** (відкритий та закритий переклад (*overt and covert translation*), герменевтика та переклад (*hermeneutics and translation*), тендер та переклад (*gender in translation*), дескриптивне (описове) перекладознавство (дп) (*descriptive translation studies (dts)*), ідейний підхід та громадсько-політична активність в перекладознавстві (*committed approaches and activism in translation studies*), інтерпретативний переклад (*interpretative approach*), когнітивні підходи (*cognitive translation*), літературознавство і перекладознавство (*literary studies and translation studies*), навчання мови та переклад (*language learning and translation*), норми перекладу (*norms of translation*), одиниця перекладу (*unit of translation*), переклад (*translation*), перекладацькі стратегії і тактики (*translation strategies and tactics*), перекладознавство (*translation studies*), перенос (трансфер) і трансферні студії (*transfer and transfer studies*), повторний переклад (*re-translation*), полісистемна теорія та переклад (*polysystem theory and translation*), процес перекладу (*translation process*), семантичні моделі та переклад (*semantic models and translation*), семіотика і переклад (*semiotics and translation*), соціологія перекладу (*sociology of translation*), теорія усного перекладу (*interpreting studies*), термінознавство і перекладознавство (*technical translation*), філософія та переклад (*philosophy and translation*), функціоналістські підходи (*functional approaches*)); (3) **прикладне перекладознавство** (автоматизований переклад (*computer-aided translation*); компетентність (*competence*), корпуси (*corpora*), машинний переклад сьогодні (*machine translation today*), методика навчання перекладу (*translation*

didactics), нетворкінг та перекладачі-волонтери (*networking and volunteer translators*), перекладацький інструментарій (*translation tools*), прикладне перекладознавство (*applied translation studies*), програма навчання та план навчального процесу (*curriculum*)); (4) **медіа та багатомовні контексти** (*адаптація (adaptation)*, багатомовність і переклад (*multilingualism and translation*), *всесвітня мережа (веб) та переклад (web and translation)*, *закадровий переклад та дублювання (voiceover and dubbing)*, *субтитрування (subtitling)*, *цензура (censorship)*); (5) **історичні та культурологічні дослідження** (*етика й переклад (ethics and translation)*, *етнографічні підходи (ethnographic approaches)*, *історія перекладу (translation history)*, *повороти перекладознавства (the turns of translation studies)*, *постколоніальні літератури та переклад (post-colonial literatures and translation)*); (6) **критика та якість перекладу** (*перекладацькі «помилки» (translation “errors”)*, *протокол «міркуй уголос» (think-aloud protocol)*, *релевантність і переклад (relevance and translation)*, *якість перекладу (quality in translation)*).

Унаслідок аналізу статей, презентованих у другому томі енциклопедії, виокремлюємо практично такі ж групи: (1) **види письмових та усних перекладів** (*дистанційний переклад (remote interpreting)*, *інституційний переклад (institutional translation)*, *колективний переклад (collaborative translation)*, *медичний письмовий та усний переклад (medical translation and interpreting)*, *переклад поезії (poetry translation)*, *переклад реклами (advertising translation)*, *художній переклад (literary translation)*); (2) **теорія та методологія перекладу** (*агенти перекладу (agents of translation)*, *гібридність і переклад (hybridity and translation)*, *деконструкція (deconstruction)*, *культурорієнтовані підходи (cultural approaches)*, *метафори перекладу (metaphors for translation)*, *методологія перекладознавства (methodology in translation studies)*, *напрям перекладу (directionality)*, *одомашнювальний та очужувальний перекладу (domestication and foreignization)*, *перекладацькі універсалії (translation universals)*, *порівняльні підходи до перекладу (comparative approaches to translation)*, *природний перекладач і тлумач (natural translator and interpreter)*, *теорія перекладацької діяльності (theory of translation action)*); (3) **прикладне перекладознавство** (*контроль / оцінювання (evaluation / assessment)*, *редагування (revision)*); (4) **соціокультурні та лінгвістичні перспективи** (*міноритарні мови і переклад (minority languages and translation)*, *політика перекладу (translation policy)*, *псевдопереклад (pseudotranslation)*, *реалії (realia)*, *статус усного перекладача (status of interpreters)*, *усна традиція і переклад (orality and*

translation)); (5) **мова, лінгвістика та когнітивні дослідження** (*гра слів у перекладі (wordplay in translation), лінгвістика і переклад (linguistics and translation), нейролінгвістика та усний переклад (neurolinguistics and interpreting), стилістика і переклад (stylistics and translation)*)); (6) **текстові та паратекстуальні дослідження** (*паратексти (paratexts), перекладознавчі бібліографії (bibliographies of translation studies), проблема перекладу (translation problem)*)).

У третьому томі енциклопедії об'єднано статті, що презентують такі типи тематичних груп: (1) **види письмових та усних перекладів** (*культурний переклад (cultural translation), опосередкований переклад (relay translation), судовий / юридичний переклад (court / legal interpreting)*); (2) **теорія та методологія перекладу** (*еквівалентність (equivalence), загальна теорія перекладу (general translation theory), моделі у перекладознавстві (models in translation studies), міждисциплінарність у перекладознавстві (interdisciplinarity in translation study), навчання письмового перекладу / підготовка майбутніх письмових перекладачів (teaching translation / training translators), постмодернізм (postmodernism), риторика та переклад (rhetoric and translation), розвиток та переклад (development and translation), спільні засади письмового та усного перекладу та їх досліджень (common grounds in translation and interpreting (studies)), тестування й оцінювання навичок та вмінь письмового та усного перекладу (testing and assessment in translation and interpreting studies)*); (3) **соціокультурні та лінгвістичні перспективи** (*білінгвізм і переклад (bilingualism and translation), євроцентризм (eurocentrism), ідеологія та переклад (ideology and translation), інституціоналізація перекладознавства (institutionalization of translation studies), міграція та переклад (migration and translation), національно-культурні образи (national and cultural images), образ письмових та усних перекладачів (representation of translators and interpreters), соціолінгвістика та переклад (sociolinguistics and translation)*); (4) **мова, лінгвістика та когнітивні дослідження** (*лінгвістика тексту та переклад (text linguistics and translation), психологія перекладу (translation psychology), філософія мови і переклад (language philosophy and translation)*); (5) **критика та якість перекладу** (*критика перекладу (translation criticism), права на переклад (translation rights), редакційна політика та переклад (editorial policy and translation), якість усного перекладу (quality in interpreting)*); (6) **медіа та багатомовні контексти** (*інформація, комунікація,*

переклад (information, communication, translation), медіадоступність (media accessibility), музика і переклад (music and translation)).

Узагальнімо: у всіх трьох томах енциклопедії презентовано такі тематичні групи перекладознавчих понять: (1) **види письмових та усних перекладів** (32 *статті*); (2) **теорія та методологія перекладу** (47 *статей*); (3) **прикладне перекладознавство** (11 *статей*); (4) **медіа та багатомовні контексти** (9 *статей*); (5) **історичні та культурологічні дослідження** (5 *статей*); (6) **критика та якість перекладу** (8 *статей*); (7) **соціокультурні та лінгвістичні перспективи** (14 *статей*); (8) **мова, лінгвістика та когнітивні дослідження** (7 *статей*); (9) **текстові та паратекстуальні дослідження** (3 *статті*); (10) **критика та якість перекладу** (8 *статей*).

Отже, український переклад англомовної енциклопедії перекладознавства є важливим кроком до розвитку українського перекладознавства й зближення цієї науки із західною транслятологією. Про виняткову важливість розглядуваної енциклопедії зазначається і в рецензіях, зокрема О. Панченко вважає, що «лінгвістична українськомовна література поповнилася надзвичайно цінним довідковим виданням, на яке давно очікувала перекладацька спільнота країни» [5, с. 338]. Указуючи на незначні помилки в перекладі словникових статей розглядуваної енциклопедії, В. Карбан усе ж наголошує, що ця праця є «актуальною, дуже корисною та потрібною працею, яка, безперечно, прислужиться справі розвитку науки про переклад в Україні» [4, с. 64]. В. Бялик констатує, що «можна без вагань рекомендувати це видання студентам, викладачам, аспірантам і перекладознавцям як джерело важливої довідкової інформації і основу для критики та побудови власних теоретичних концепцій» [2, с. 319]. О. Білоус із цим твердженням погоджується [1, с. 54].

На жаль, у зв'язку з війною робота над четвертим томом енциклопедії, як зауважувалося, призупинена. Сподіваємося, що випуск четвертого тому із часом усе ж відбудеться, і український варіант енциклопедії стане першим у світі перекладеним та надрукованим варіантом фундаментального англійського «Посібника з перекладознавства».

Уважаємо, що розглядувана енциклопедія повинна активно використовуватися під час викладання дисциплін перекладознавчого циклу. Вона може стати базою для підготування інших словників перекладознавства з урахуванням своєрідності розвитку цієї науки в Україні.

Література

1. Білоус О. «Енциклопедія перекладознавства» українською мовою: рецензія та історичний штрих її публікації. *Наукові записки. Серія Філологічна*. 2020. Вип. 193. С. 50–59.
2. Бялик В. Рецензія на книгу: Енциклопедія перекладознавства / пер. з англ., за ред. О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Том 1. Вінниця: Нова книга, 2020. 552 с. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2021. Вип. 831–832. С. 317–319.
3. Енциклопедія перекладознавства: у 4 т.: пер. з англ. / за ред.: Івз Гамбієра та Люка ван Дорслара; за заг. ред.: О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Вінниця: Нова Книга, 2020. Т. 1: 552 с.; Т. 2: 276 с.; Т. 3: 312 с.
4. Карабан В. Уперше всесвітньовідома перекладознавча енциклопедія – українською мовою. Рецензія на «Енциклопедію перекладознавства: у 4-х томах. Т. 1: пер. з англ. / за ред. Іва Гамб'є та Люка ван Дорслара; за заг. ред.: О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Вінниця: Нова книга, 2020. 551 с. (Серія UTTU Series)». *Іноземні мови*. 2019. Вип. 98. С. 63–64.
5. Панченко О. Енциклопедія перекладознавства – важлива подія для українських мовознавців. Рецензія на видання: Енциклопедія перекладознавства / пер. з англ., за ред. О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Том 1. Вінниця: Нова книга, 2020. 551 с. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «філологічні науки»*. 2020. № 2(20). С. 337–339.
6. Степанова А. Енциклопедія перекладознавства – всеукраїнський громадський проєкт. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2020. Вип. 92. С. 138–139.

Ірина Домрачева
(м. Вінниця)

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ КОМУНІКАЦІЇ ВСЕМЕРЕЖЖЯ

Спілкування – це взаємини, під час яких комуніканти висловлюють власну позицію і своє ставлення один до одного. Завдяки взаємовпливу під час спілкування відбувається зближення та уподібнення позицій комунікантів та формується те, що психологи називають міжособистісними стосунками, які спрямовані на здійснення спільних дій конкретними особами. Результатом цих дій повинна стати успішна реалізація мовленнєвої інтенції, загальних намірів обох сторін комунікації [1].

Спілкування виявляється в усній та письмовій формах, має різні функції і засоби вираження. Сьогодні, з розвитком Всемережжя, постала нагальна потреба в аналізі комунікації за допомогою інтернету. Така мовленнєва ситуація відрізняється від спілкування віч-на-віч, під час якого комуніканти можуть доволі швидко і якісно певною мірою здійснювати успішну комунікацію, виправляючи, доповнюючи мовлення безпосеред-